

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИКОНАВСЬКОГО СТИЛЮ МАЙБУТНЬОГО ХОРМЕЙСТЕРА

Поліщук Владислав Ігорович,
концертмейстер кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0009-0002-5767-7330

Підгасцька Іванна Василівна,
викладач кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0009-0006-4211-9415

Мацієвська Людмила Василівна,
викладач кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0009-0004-4588-0360

У статті здійснено теоретичне осмислення проблеми формування індивідуального виконавського стилю майбутнього хормейстера в процесі професійної диригентсько-хорової підготовки. Актуальність дослідження зумовлена модернізацією мистецької освіти, упровадженням компетентнісного підходу та зростанням вимог до творчої самостійності й професійної зрілості керівника хору в умовах інтеграції українського освітнього простору до європейського культурного контексту.

Уточнено сутність поняття «індивідуальний виконавський стиль майбутнього хормейстера» як інтегративної характеристики творчої особистості, що виявляється у стійкій системі художньо-інтерпретаційних, техніко-виражальних, комунікативних і рефлексивних особливостей диригентської діяльності. Визначено його специфіку, зумовлену колективною природою хорового мистецтва, де хормейстер постає не лише інтерпретатором музичного твору, а й організатором творчого процесу, лідером і педагогом.

Охарактеризовано структурні компоненти індивідуального виконавського стилю: когнітивно-стильовий, інтерпретаційно-образний, техніко-диригентський, комунікативно-лідерський, ціннісно-мотиваційний і рефлексивно-аналітичний. Обґрунтовано їх взаємозв'язок та роль у забезпеченні цілісності художнього мислення і професійної самореалізації майбутнього фахівця.

Визначено комплекс педагогічних умов, що сприяють ефективному формуванню індивідуального виконавського стилю, зокрема створення творчо-рефлексивного освітнього середовища, інтеграцію теоретичної й практичної підготовки, розвиток художньо-інтерпретаційного мислення, стимулювання авторської позиції студента, застосування проблемно-пошукових і проєктних методів навчання, формування комунікативно-лідерських якостей, розвиток рефлексії та індивідуалізацію освітнього процесу.

Зроблено висновок, що системна реалізація окреслених педагогічних умов забезпечує становлення майбутнього хормейстера як творчої, професійно зрілої особистості з виразною індивідуальною стильовою позицією.

Ключові слова: хормейстер, педагогічні умови, індивідуальний виконавський стиль, хорове мистецтво, освітній процес, вища мистецька освіта.

Polischuk Vladyslav, Pidhaietska Ivanna, Matsiievska Liudmyla. Pedagogical conditions for forming the individual performing style of a future choirmaster

The article presents a theoretical analysis of the problem of forming the individual performance style of a future choir conductor within the process of professional conducting and choral training. The relevance of the study is determined by the modernization of arts education, the implementation of a competency-based approach, and the increasing demands for creative autonomy and professional maturity of choir leaders in the context of integrating the Ukrainian educational space into the European cultural environment.

The essence of the concept of «individual performance style of a future choir conductor» is clarified as an integrative characteristic of a creative personality, manifested in a stable system of artistic-interpretative, technical-expressive, communicative, and reflexive features of conducting activity. Its specificity is defined by the collective nature of choral art, in which the choir conductor functions not only as an interpreter of a musical work but also as an organizer of the creative process, a leader, and an educator.

The structural components of the individual performance style are described, including the cognitive-style, interpretative-imaginative, technical-conducting, communicative-leadership, value-motivational, and reflexive-analytical components. Their interconnection and role in ensuring the integrity of artistic thinking and the professional self-realization of the future specialist are substantiated.

A set of pedagogical conditions that facilitate the effective formation of the individual performance style is identified, including the creation of a creative-reflexive educational environment, integration of theoretical and practical training, development of artistic-interpretative thinking, stimulation of the student's authorial position, application of problem-based and project-based learning methods, formation of communicative and leadership skills, development of reflexivity, and individualization of the educational process.

It is concluded that the systematic implementation of these pedagogical conditions ensures the development of the future choir conductor as a creative, professionally mature personality with a distinct and unique stylistic position.

Key words: choir conductor, pedagogical conditions, individual performance style, choral art, educational process, higher arts education.

Вступ. Сучасна модернізація мистецької освіти зумовлює переорієнтацію професійної підготовки майбутніх хормейстерів із переважно технічного засвоєння диригентських умінь на формування творчої, самостійної особистості, здатної до глибокої художньої інтерпретації музичного твору. Сьогодні хормейстер виступає не лише виконавцем, а й інтерпретатором, організатором творчого процесу, лідером і педагогом, що потребує розвиненого художнього мислення, сформованої естетичної позиції та індивідуального виконавського стилю. Саме індивідуальний стиль стає показником професійної зрілості, оскільки відображає цілісність знань, технічної майстерності, творчої ініціативи та особистісної самореалізації фахівця.

В умовах інтеграції української мистецької освіти до європейського освітнього простору особливої ваги набуває компетентнісний підхід, орієнтований на розвиток автономності, креативності й здатності до саморозвитку. Зростання міжнародної культурної взаємодії, участь у конкурсах і мистецьких проєктах підвищують вимоги до конкурентоспроможності хормейстерів, що неможливо без яскраво вираженої творчої індивідуальності. Тому дослідження педагогічних засад формування індивідуального виконавського стилю є актуальним і своєчасним у контексті сучасних освітніх і культурних трансформацій.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує зростання уваги дослідників до проблеми формування професійної майстерності диригента-хормейстера, зокрема, до розвитку його художньої індивідуальності та виконавського стилю. Так, у працях О. Тимошенка розкрито методологічні засади диригентсько-хорової підготовки та підкреслено значення інтерпретаційної культури у становленні керівника хору. А. Болгарський акцентує увагу на єдності технічної й художньої складових диригентської діяльності, наголошуючи, що стиль формується як результат глибокого осмислення партитури та індивідуального творчого досвіду. Дослідження Л. Мазур присвячені розвитку художнього мислення майбутніх хормейстерів, де інтерпретація розглядається як основа стильового самовизначення особистості. Проблему індивідуалізації професійної підготовки диригента висвітлено у працях К. Давидовського, який підкреслює роль особистісно орієнтованого підходу у формуванні творчої самостійності студента. О. Рудницька обґрунтовує значення мистецької рефлексії та естетичного досвіду в процесі професійного становлення майбутнього педагога-музиканта. У роботах Г. Падалки наголошено на необхідності інтеграції музично-теоретичної, виконавської та педагогічної підготовки як підґрунтя для розвитку індивідуального стилю.

Водночас, на сучасному етапі науковий дискурс поступово зміщується від аналізу техніко-диригентських

аспектів підготовки до комплексного осмислення індивідуального виконавського стилю як інтегративного утворення, що поєднує інтерпретаційну культуру, художнє мислення, комунікативні якості та ціннісні орієнтації хормейстера. Тому проблема педагогічних умов формування індивідуального виконавського стилю майбутнього хормейстера потребує подальшого системного дослідження.

Мета статті присвячена обґрунтуванню сутності і структури індивідуального виконавського стилю майбутнього хормейстера та визначенню ефективних педагогічних умов його формування у системі вищої мистецької освіти.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження стали наукові праці вчених з вокально-хорової педагогіки, основ диригування, професійної діяльності хормейстера та ін. Методологічну основу роботи становить системний підхід, що дало змогу розглянути індивідуальний виконавський стиль хормейстера як цілісну інтегративну систему. У ході дослідження також застосовано такі методи: термінологічний аналіз (для уточнення змісту понять «виконавський стиль» та «індивідуальний виконавський стиль майбутнього хормейстера»), аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, музикознавчої та методичної літератури (для визначення стану дослідженості проблеми та теоретичного обґрунтування структурних компонентів стилю; класифікація та систематизація (для виділення основних блоків професійно значущих якостей майбутнього фахівця), моделювання (для систематизації педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування авторської позиції студента в процесі диригентсько-хорової підготовки).

Результати дослідження. Індивідуальний виконавський стиль майбутнього хормейстера є інтегративною характеристикою його творчої особистості, що виявляється у стійкій системі художньо-інтерпретаційних, техніко-виражальних, комунікативних та рефлексивних особливостей диригентської діяльності. Він формується в процесі професійної підготовки, творчого досвіду та особистісного самовизначення і відображає унікальний спосіб художнього мислення, інтерпретації та організації звучання хорового колективу [10, с. 361].

На відміну від загального поняття «виконавський стиль», що може стосуватися будь-якого музиканта-виконавця, індивідуальний виконавський стиль хормейстера має специфіку, зумовлену колективною природою хорового мистецтва. Хормейстер не лише інтерпретує музичний твір, а й виступає організатором творчого процесу, лідером, педагогом і комунікатором. Тому його стиль виявляється не тільки в жесті чи трактуванні партитури, а й у способах взаємодії з хором, формуванні звучання колективу, доборі репертуару, художньому програмуванні концертної діяльності [16, с. 25].

Індивідуальний виконавський стиль характеризується такими ознаками:

- цілісність (узгодженість усіх компонентів діяльності);
- стійкість (повторюваність характерних прийомів і рішень);
- усвідомленість (наявність авторської позиції);
- варіативність (здатність до гнучкого застосування засобів відповідно до стилю твору);
- ціннісна зумовленість (відображення естетичних переконань диригента) [7, с. 134].

Таким чином, індивідуальний виконавський стиль є результатом синтезу професійних знань, технічної майстерності, емоційно-образного мислення та особистісних якостей майбутнього хормейстера.

Формування індивідуального виконавського стилю відбувається через розвиток комплексу взаємопов'язаних компонентів. Їх можна систематизувати в кілька основних блоків:

1. Когнітивно-стильовий компонент. Цей компонент охоплює систему професійних знань, які забезпечують усвідомлену інтерпретацію музичного твору. До його змісту входять: знання теорії музики та гармонії; розуміння історико-стильових особливостей епох; знання жанрової специфіки хорової музики; володіння принципами аналізу партитури; орієнтація в національних хорових традиціях.

Когнітивно-стильовий компонент формує здатність хормейстера адекватно інтерпретувати твір відповідно до його стилістики. Саме на цьому рівні закладається основа професійного художнього мислення [13, с. 67].

2. Інтерпретаційно-образний компонент. Це ядро індивідуального виконавського стилю. Він пов'язаний зі здатністю створювати художній образ і пропонувати власне бачення музичного твору. Його складниками є: емоційно-образне мислення; художня уява; здатність до асоціативного аналізу; уміння формувати концепцію виконання; інтонаційне відчуття стилю.

Інтерпретаційно-образний компонент визначає глибину розкриття змісту твору, логіку драматургічного розвитку, вибір темпових і динамічних рішень. Саме тут проявляється авторська позиція майбутнього хормейстера [13, с. 68].

3. Техніко-диригентський компонент. Цей компонент відображає рівень володіння професійними засобами диригування, через які реалізується художній задум. До нього належать: пластика диригентського жесту; чіткість метроритмічної організації; координація рухів; міміка та пантоміміка; здатність передавати нюансування через жест.

Технічна майстерність є інструментом вираження інтерпретаційної концепції. Без сформованого техніко-диригентського компоненту індивідуальний стиль не може набути зовнішньо виразної форми [3, с. 58].

4. Комунікативно-лідерський компонент. Хормейстер працює з колективом, тому його стиль обов'язково проявляється у способах взаємодії з хором. Цей компонент включає: здатність до емоційного впливу; педагогічний такт; уміння створювати атмосферу

співтворчості; навички невербальної комунікації; організаційні здібності.

Комунікативно-лідерський компонент визначає характер звучання колективу, рівень згуртованості та художньої єдності виконавців [3, с. 59].

5. Ціннісно-мотиваційний компонент. Індивідуальний стиль ґрунтується на внутрішніх переконаннях і творчих пріоритетах майбутнього фахівця. До цього компоненту належать: професійна мотивація; естетичні орієнтації; художні ідеали; прагнення до самореалізації; відповідальність за результат. Саме ціннісна сфера визначає напрям творчого пошуку та формує унікальність стильової позиції.

6. Рефлексивно-аналітичний компонент. Рефлексія є механізмом саморозвитку індивідуального стилю. Він охоплює: здатність до самооцінювання; критичний аналіз власного виконання; готовність до корекції інтерпретаційних рішень; прагнення до професійного вдосконалення. Рефлексивний компонент забезпечує динамічність стилю, його еволюцію та професійне зростання хормейстера [4, с. 97].

Отже, індивідуальний виконавський стиль майбутнього хормейстера є багатовимірною структурою, що формується на перетині знань, інтерпретаційної творчості, технічної майстерності, комунікативних умінь і ціннісних орієнтацій. Усі компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозумовлюють один одного.

Формування індивідуального виконавського стилю майбутнього хормейстера є складним, цілеспрямованим і багаторівневим процесом, який потребує спеціально організованого освітнього середовища [11, с. 348]. Педагогічні умови в цьому контексті виступають як сукупність організаційних, змістових, методичних і психологічних чинників, що забезпечують ефективний розвиток художньої індивідуальності студента у процесі диригентсько-хорової підготовки [2, с. 18].

Подамо розгорнуту характеристику основних педагогічних умов:

1. Створення творчо-рефлексивного освітнього середовища. Першочерговою умовою є формування такого освітнього простору, у якому студент виступає не пасивним виконавцем вимог викладача, а активним суб'єктом творчої діяльності. Творчо-рефлексивне середовище передбачає:

- атмосферу довіри та професійного партнерства;
- заохочення до експериментування з інтерпретаційними рішеннями;
- відкритість до різних художніх трактувань;
- підтримку індивідуальної ініціативи.

У такому середовищі студент має можливість пробувати різні варіанти темпоритмічних, динамічних і агогічних рішень, аналізувати їх ефективність і поступово формувати власну стильову позицію. Рефлексивний компонент реалізується через самоаналіз виступів, відеофіксацію занять, колективні обговорення результатів [8, с. 170].

2. Інтеграція теоретичної та практичної підготовки. Індивідуальний виконавський стиль не формується

ізолювано в межах однієї дисципліни. Він виникає на перетині знань і практичного досвіду. Тому важливою педагогічною умовою є інтеграція:

- диригування,
- хорового класу,
- хорознавства,
- вокальної підготовки,
- музичної психології,
- історії музики.

Системне поєднання аналізу партитури з роботою над звучанням хору сприяє усвідомленню зв'язку між інтелектуальним осмисленням твору та його художнім втіленням. Інтеграція дисциплін формує цілісне професійне мислення, що є підґрунтям для стильової самостійності [15, с. 72].

3. Розвиток художньо-інтерпретаційного мислення. Формування стилю неможливе без здатності до глибокої інтерпретації музичного тексту. Ця умова передбачає:

- детальний аналіз партитури;
- вивчення історико-культурного контексту твору;
- порівняльний аналіз різних виконавських версій;
- осмислення авторського задуму.

Особливу роль відіграє залучення студентів до обговорення інтерпретацій видатних диригентів, аналіз відмінностей у трактуванні одного й того самого твору. Це розширює художній кругозір і сприяє формуванню власної позиції [16, с. 28].

4. Спрямування навчання на розвиток авторської позиції студента. Однією з ключових педагогічних умов є стимулювання самостійності майбутнього хормейстера. Викладач має:

- заохочувати студента до аргументації власних інтерпретаційних рішень;
- створювати ситуації вибору (темп, динаміка, фразування);
- пропонувати самостійний добір репертуару;
- підтримувати творчі ініціативи.

Формування авторської позиції передбачає поступовий перехід від наслідування до усвідомленої самостійності. Важливо, щоб студент не копіював стиль викладача, а на основі засвоєного досвіду вибудовував власну художню концепцію [9, с. 22].

5. Використання проблемно-пошукових і проєктних методів навчання. Традиційні репродуктивні методи навчання не забезпечують повноцінного розвитку стильової індивідуальності. Тому доцільним є застосування:

- проблемних завдань (пошук оптимальної інтерпретації);
- творчих проєктів (підготовка концертних програм);
- моделювання професійних ситуацій;
- конкурсної та фестивальної діяльності.

Проєктна діяльність дає можливість студенту реалізувати власну художню концепцію від задуму до сценічного втілення. Саме в таких умовах індивідуальний стиль набуває конкретного практичного вираження [14, с. 55].

6. Формування комунікативної та лідерської компетентності. Оскільки хормейстер працює з колективом, його стиль формується у процесі взаємодії з хором. Педагогічною умовою є цілеспрямований розвиток:

- навичок невербальної комунікації;
- емоційної виразності жесту;
- уміння мотивувати колектив;
- педагогічного такту.

Практика роботи зі студентськими хорами, участь у майстер-класах, проведення відкритих репетицій сприяють розвитку лідерських якостей і формуванню індивідуальної манери взаємодії з виконавцями [5, с. 26].

7. Стимулювання професійної рефлексії та саморозвитку. Індивідуальний стиль не є статичним утворенням. Він постійно змінюється та вдосконалюється. Тому важливою умовою є розвиток рефлексивної культури:

- ведення творчого щоденника;
- самоаналіз виступів;
- порівняння запланованого й досягнутого результату;
- формування навичок самокорекції.

Рефлексія забезпечує усвідомленість стильових рішень і сприяє професійному зростанню [1, с. 34].

8. Індивідуалізація навчального процесу. Кожен студент має власний тип темпераменту, музичного мислення, емоційної виразності. Тому важливо враховувати:

- психологічні особливості особистості;
- рівень підготовки;
- індивідуальні творчі інтереси;
- специфіку вокально-диригентських можливостей [6, с. 116].

Індивідуалізація сприяє розкриттю природних задатків студента та запобігає стандартизації виконавської манери.

Отже, педагогічні умови формування індивідуального виконавського стилю майбутнього хормейстера охоплюють комплекс взаємопов'язаних чинників: організацію творчого середовища, інтеграцію змісту навчання, розвиток інтерпретаційного мислення, стимулювання авторської позиції, використання активних методів навчання, формування комунікативних умінь, рефлексивної культури та індивідуалізацію освітнього процесу. Лише системна реалізація цих умов забезпечує становлення хормейстера як творчої особистості з виразною індивідуальною стильовою позицією.

Висновки. У результаті проведеного аналізу з'ясовано, що індивідуальний виконавський стиль майбутнього хормейстера є багатовимірною інтегративною характеристикою його творчої особистості, яка поєднує когнітивно-стильові, інтерпретаційно-образні, техніко-диригентські, комунікативно-лідерські, ціннісно-мотиваційні та рефлексивно-аналітичні компоненти. Його формування є цілеспрямованим педагогічним процесом, який потребує створення творчо-рефлексивного освітнього середовища, інтеграції теоретичної та практичної підготовки, розвитку художньо-інтерпретаційного мислення, стимулювання авторської позиції студента, використання

проблемно-пошукових і проєктних методів навчання, формування комунікативно-лідерських якостей, розвитку рефлексивної культури та індивідуалізації навчального процесу. Лише системна реалізація

зазначених педагогічних умов забезпечує становлення майбутнього хормейстера як творчої, професійно зрілої особистості з виразною та самобутньою стильовою позицією.

Література:

1. Бермес І. Диригентське мистецтво: поліфункційні виміри. Львів: Червона калина, 2008. 124 с.
2. Козир А.В. Інноваційні тенденції музичної підготовки викладачів мистецьких дисциплін. *Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін: зб. матеріалів наук. доповідей*. Херсон: МПП «Видавництво ІТ», 2016. С. 16–20.
3. Макаренко Г.Г. Творчість диригента в контексті інтегративного підходу: дис... доктора мистецтвознавства: 17.00.03 – «Музичне мистецтво». Київ, 2006. 224 с.
4. Макаренко Г. Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри Київ: Факт, 2005. 328 с.
5. Мартинюк А. Педагогічні умови формування диригентсько-хорової виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Молодь і ринок*. 2022. №7. С. 25–28.
6. Мартинюк А.К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва: навчальний посібник. Переяслав: Домбровська Я.М., 2023. 232 с.
7. Пучко-Колесник Ю.В. Діяльність диригента-хормейстера як соціокультурний феномен. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 3. С. 132–136.
8. Раструба Т. В. Педагогічні умови формування здатності майбутніх хормейстерів до художньо-творчого спілкування у процесі фахової підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 75. Т. 2. С. 169–173.
9. Скоромний В. Психологія творчості диригента: авторський курс лекцій. Київ, 2022. 67 с.
10. Ткач Ю.С. Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера як предмет теоретичного дослідження. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2018. №3. С. 359–366.
11. Ткач Ю.С. Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера: критерії та методи аналізу. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 1. С. 344–350.
12. Ткач Ю.С. Специфіка диригентської інтерпретації в хоровому виконавстві. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2011. №2. С. 119–124.
13. Ткач Ю.С. Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера: теоретичний та практичний аспекти (на прикладі Національної заслуженої академічної капели України «Думка»): дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – «Музичне мистецтво» Київ, 2012. 227 с.
14. Шевченко В.В., Добронравова С.А. Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера як теоретична проблема. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2018. №15. С. 53–61.
15. Шумська Л.Ю. Формування професіоналізму майбутнього викладача хормейстера в процесі магістерської підготовки. *Молодий вчений*. 2018. № 2.2 (54.2). С. 70–74.
16. Шумська Л.Ю. Хорове диригування: навчальний посібник. 2-е вид. доповн. і перероб. Ніжин : Вид-во НДУ ім. Гоголя, 2017. 105 с.

References:

1. Bermes, I. (2008). *Dyryhentske mystetstvo: polifunktsiini vymiry*. [Conducting art: multifunctional dimensions]. Lviv: Chervona kalyna, 124 p. [in Ukrainian].
2. Kozyr, A.V. (2016). *Innovatsiini tendentsii muzychnoi pidhotovky vykladachiv mystetskykh dystsyplin*. [Innovative trends in musical training of teachers of artistic disciplines]. *Suchasni problemy vykonavskoi pidhotovky vykladachiv mystetskykh dystsyplin: zb. materialiv nauk. dopovidei*. Kherson: MPP «Vydavnytstvo IT», pp. 16–20 [in Ukrainian].
3. Makarenko, H.H. (2006). *Tvorchist dyryhenta v konteksti intehratyvnoho pidkhodu* [Conductor's creativity in the context of an integrative approach]. (Doctoral dissertation). Kyiv, 224 p. [in Ukrainian].
4. Makarenko, H.H. (2005). *Tvorchist dyryhenta: estetyko-mystetstvoznavchi vymiry*. [Conductor's creativity: aesthetic and art historical dimensions]. Kyiv: Fakt, 328 p. [in Ukrainian].
5. Martyniuk, A. (2022). *Pedahohichni umovy formuvannia dyryhentsko-khorovoi vykonavskoi maisternosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva*. [Pedagogical conditions for the formation of conducting and choral performing skills of a future teacher of music art]. *Molod i rynek*. 7. 25–28 [in Ukrainian].
6. Martyniuk, A.K. (2023). *Dyryhentsko-khorova vykonavska maisternist maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva* [Conducting and choral performance skills of a future music teacher]: navchalnyi posibnyk. Pereiaslav: Dombrovska Ya.M., 232 p. [in Ukrainian].
7. Puchko-Kolesnyk, Yu.V. (2013). *Diiialnist dyryhenta-khormeistera yak sotsiokulturnyi fenomen*. [The activity of a conductor-choirmaster as a socio-cultural phenomenon]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*. 3. 132–136 [in Ukrainian].
8. Rastruba T. V. (2021) *Pedahohichni umovy formuvannia zdatnosti maibutnikh khormeisteriv do khudozhno-tvorchoho spilkuvannia u protsesi fakhovoi pidhotovky*. [Pedagogical conditions for the formation of the ability of future choirmasters to artistic and creative communication in the process of professional training]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 75. 169–173 [in Ukrainian].
9. Skoromnyi, V. (2022). *Psykhohohiia tvorchosti dyryhenta* [Psychology of a conductor's creativity]: avtorskyi kurs lektsii. Kyiv, 67 p [in Ukrainian].

10. Tkach, Yu.S. (2018). Indyvidualnyi vykonavskiy styl dyryhenta-khormeistera yak predmet teoretychnoho doslidzhennia. [Individual performance style of a conductor-choirmaster as a subject of theoretical research]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstva*. 3. 359–366 [in Ukrainian].
11. Tkach, Yu.S. (2025). Indyvidualnyi vykonavskiy styl dyryhenta-khormeistera: kryterii ta metody analizu. [Individual performance style of a conductor-choirmaster: criteria and methods of analysis]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*. 1. 344–350 [in Ukrainian].
12. Tkach, Yu.S. (2011). Spetsyfika dyryhentskoi interpretatsii v khorovomu vykonavstvi. [Specificity of conductor's interpretation in choral performance]. *Visnyk Derzhavnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*. 2. 119–124 [in Ukrainian].
13. Tkach, Yu.S. (2012) Indyvidualnyi vykonavskiy styl dyryhenta-khormeistera: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty (na prykladi Natsionalnoi zasluzhenoj akademichnoi kapely Ukrainy «Dumka») [Individual performance style of a conductor-choirmaster: theoretical and practical aspects (on the example of the National Honored Academic Chapel of Ukraine «Dumka»)]; (Candidate dissertation). Kyiv, 227 p. [in Ukrainian].
14. Shevchenko, V.V., Dobronravova, S.A. (2018). Indyvidualnyi vykonavskiy styl dyryhenta-khormeistera yak teoretychna problema. [The individual performance style of a conductor-choirmaster as a theoretical problem]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*. 15. 53–61 [in Ukrainian].
15. Shumska, L.Iu. (2018). Formuvannia profesionalizmu maibutnoho vykladacha khormeistera v protsesi mahisterskoi pidgotovky [Formation of professionalism of the future choirmaster teacher in the process of master's training]. *Molodyi vchenyi*. 2. 70–74 [in Ukrainian].
16. Shumska, L.Iu. (2017). Khorove dyryhuvannia [Choral conducting]: navchalnyi posibnyk. 2-e vyd. Nizhyn: Vyd-vo NDU im. Hoholia, 105 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 19.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026